

Сақтандыру шарттарынан туындайтын даулар бойынша сот практикасы туралы

2017 жылғы 6 қазандағы № 8 Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулысы

ХАБАРЛАНДЫРУ

Ескерту. Нормативтік қаулының деректемелері жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

Соттардың сақтандыру саласындағы қатынастарды реттейтін заңнаманы қолдануының сот практикасын қорыту нәтижелерінің негізінде және оның біртұтастығын қамтамасыз ету мақсатында, сонымен қатар осы санаттағы істерді қарау кезінде соттарда туындайтын мәселелерді ескере отырып, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жалпы отырысы мынадай түсіндірмелер беруге қаулы етеді:

Ескерту. Кіріспе жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

1. Көрсетілген құқықтық қатынастар бойынша заңнама Қазақстан Республикасының Конституциясына (бұдан әрі – Конституция) негізделеді және Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінен (бұдан әрі – АК), Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінен (бұдан әрі – Еңбек кодексі), Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексінен (бұдан әрі – АПК), "Сақтандыру қызметі туралы" 2000 жылғы 18 желтоқсандағы № 126-ІІ, "Көлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру туралы" 2003 жылғы 1 шілдедегі № 446-ІІ (бұдан әрі – Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заң), "Туристі міндетті сақтандыру туралы" 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 513, "Қызметкер еңбек (қызметтік) міндеттерін атқарған кезде оны жазатайым оқиғалардан міндетті сақтандыру туралы" 2005 жылғы 7 ақпандағы № 30-ІІІ (бұдан әрі – Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заң) Қазақстан Республикасының заңдарынан, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банк Басқармасының 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 14 қаулысымен бекітілген Көлік құралына келтірілген зиянның мөлшерін айқындау қағидаларынан (бұдан әрі – Зиян мөлшерін айқындау қағидалары) және басқа да нормативтік құқықтық актілерден тұрады.

Ескерту. 1-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

2. Көрсетілген санаттағы істер аумақтық соттылықтың жалпы қағидалары бойынша – жауапкердің орналасқан жері бойынша қаралады.

Сақтандыру ұйымына қатысты талап қою сақтандыру шартын жасаған филиалдың немесе өкілдіктің орналасқан жері бойынша берілуі мүмкін.

Сақтандыру шарты бойынша сақтандыру төлемін өндіріп алу туралы қойылған талап, талап қоюшының тұрғылықты жері не жауапкердің орналасқан жері бойынша берілуі мүмкін. "Тұрғылықты жер" деген ұғым бұл нормада талап қоюшы-жеке тұлға туралы айтылатынын білдіреді, демек талап қоюшылар – заңды тұлғалар жалпы тәртіппен – жауапкердің орналасқан жері бойынша талап қоюды береді.

Ескерту. 2-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

2.1. Сақтандыру қызметі туралы заңның 86-бабы 1-тармағының екінші бөлігіне сәйкес сақтандыру омбудсманы сақтандыру шарттарынан туындайтын сақтанушылар (сақтандырылушылар, пайда алушылар) мен сақтандыру ұйымдары арасындағы келіспеушіліктерді реттеуді жүзеге асырады.

Бұл ретте соттар сақтандыру шарттарынан туындайтын сақтанушылар (сақтандырылушылар, пайда алушылар) мен сақтандыру ұйымдары арасындағы барлық келіспеушіліктер сақтандыру омбудсманының қарауына жатпайтынын есте ұстағандары жөн.

Заң өтініш субъектілерін сақтандыру түрлері бойынша ажыратады және олардың талаптарының сомасын шектейді.

Сақтанушы (сақтандырылған, пайда алушы) болып табылатын жеке тұлғалар және (немесе) шағын кәсіпкерлік субъектілері сақтандырудың барлық түрлері бойынша келіспеушіліктерді реттеу үшін сақтандыру омбудсманына жүгінуге құқылы. Өзге заңды тұлғалар сақтандыру омбудсманына көлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру сыныбы (түрі) бойынша ғана жүгіне алады.

Осы тұлғалардың келіспеушіліктері бойынша талаптардың сомасы айлық есептік көрсеткіштің (бұдан әрі – АЕК) он мың еселенген мөлшерінен аспауға тиіс.

Заң шығарушы өтініш субъектілерін жеке тұлғаларға және (немесе) шағын кәсіпкерлік субъектілеріне бөлуді пайдаланатындықтан, ал өтініштің қалған субъектілерін өзге заңды тұлғалар ретінде айқындайтындықтан, жеке кәсіпкер жүгінген кезде, оның кәсіпкерлік субъектілерінің қай санаттарына жататындығына қарамастан сақтандырудың барлық түрлері бойынша сақтандыру омбудсманына жүгінуге болатын жеке тұлғалар санатына жатқызу керек.

Сақтандыру қызметі туралы заңның 86-бабы 1-тармағының екінші бөлігінде көрсетілген, сақтанушылар (сақтандырылушылар, пайда алушылар) болып табылатындар, сондай-ақ сақтандырушы, сақтандыру омбудсманының шешімін

алғаннан кейін Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес сотқа жүгінуге құқылы. Келтірілген норма жоғарыда аталған тұлғалардың дауды сотқа дейінгі реттеу тәртібін сақтау қажеттігін куәландырады.

Ескерту. Нормативтік қаулы 2-1-тармақпен толықтырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (01.01.2024 бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

2-2. Кәсіпкерлік кодекстің 24-бабының 1-тармағына сәйкес жұмыскерлердің жылдық орташа санына және жылдық орташа кіріске қарай кәсіпкерлік субъектілері мынадай санаттарға жатқызылады: шағын кәсіпкерлік субъектілері, оның ішінде микрокәсіпкерлік субъектілері, орта кәсіпкерлік субъектілері, ірі кәсіпкерлік субъектілері.

Кәсіпкерлік кодекс кәсіпкерлік субъектілерін санаттар бойынша градациялау қолданылатын мақсаттарды да айқындайды.

Бұл ретте мемлекеттік статистика мақсаттары үшін жұмыскерлердің жылдық орташа санының өлшемшарттары ғана пайдаланылады, ал сақтандыру қызметі туралы заңды қолдануға жататын заңнаманың өзге де нормаларын қолдану үшін екі өлшемшарт: 1) жұмыскерлердің жылдық орташа саны және 2) жылдық орташа кіріс пайдаланылады.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 28 желтоқсандағы № 1091 қаулысымен Кәсіпкерлік субъектілерінің тізілімін жүргізу және пайдалану қағидалары (бұдан әрі – Қағидалар) бекітілді.

Қағидалардың 3-тармағына сәйкес кәсіпкерлік субъектілерінің санатын айқындау Кәсіпкерлік кодекстің 24-бабында көрсетілген өлшемшарттарға және олардың шекті мәндеріне, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітетін жұмыскерлердің жылдық орташа санын және кәсіпкерлік субъектілерінің жылдық орташа кірісін есептеу қағидаларына сәйкес жүзеге асырылады. Тізілімді қалыптастыруды кәсіпкерлік жөніндегі уәкілетті орган жүзеге асырады.

Соттар Қағидалардың 16-тармағына сәйкес тізілім кез келген мүдделі тұлғалар, оның ішінде мемлекеттік органдар үшін де кәсіпкерлік субъектілерінің санаты туралы деректердің негізгі көзі болып табылатынын назарға алғаны жөн.

Ескерту. Нормативтік қаулы 2-2-тармақпен толықтырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

3. Көрсетілген санаттағы істер бойынша мемлекеттік баж мөлшерлемелері "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы (Салық кодексі)" Қазақстан Республикасы Кодексінің 610-бабына сәйкес анықталады. Мүліктік сипаттағы талаптарға сақтандыру төлемін, оның ішінде суброгация тәртібімен немесе кері талап қою тәртібімен өндіріп алу туралы өсімпұлды өндіріп алу туралы және басқа талаптар жатады. Мүліктік емес сипаттағы талаптарға сақтандырушының сақтандыру

төлемін жүргізуден бас тартуына шағымдану туралы, сақтандыру жағдайының басталу фактісін тану туралы, сақтандыру шартын заңсыз деп тану туралы және басқа да талаптар жатады.

Салық кодексінің 616-бабының 19) тармақшасына сәйкес мемлекеттік бажды төлеуден босату тек міндетті сақтандыру шарттарынан туындайтын талап қоюлар бойынша сақтанушылар мен сақтандырушылар үшін көзделген.

Көрсетілген нормадағы "талап қоюлар бойынша" деген сөздердің мағынасы процеске талап қоюшы немесе жауапкер ретінде қатысуына қарамастан, сақтанушылар мен сақтандырушылардың мемлекеттік баж төлеуден босатылатынын білдіреді.

Сонымен қатар пайда алушылар мұндай жеңілдікті пайдаланбайды. Сондықтан сақтанушы болып табылмайтын пайда алушы сақтандырушыға міндетті сақтандыру шарты бойынша сақтандыру төлемін өндіріп алу туралы талап қоюды берген жағдайда, ол Салық кодексінің 616-бабында көзделген негіздермен мемлекеттік баж төлеуден босатылмаса, Салық кодексінің 610-бабында көзделген мөлшерде мемлекеттік бажды төлеуге міндетті.

Бұл жағдайда сот шығыстары тараптар арасында АПК-нің 109-бабында ұйғарылған жалпы қағидалар бойынша бөлінеді. Егер міндетті сақтандыру шарты бойынша пайда алушының сақтандырушыға қатысты талап қоюы бойынша шешім пайда алушының мүддесіне шешілсе, сот оның пайдасына сақтандырушыдан барлық шеккен сот шығыстарын, оның ішінде мемлекеттік бажды өндіріп береді.

Ескерту. 3-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 20.04.2018 № 7 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

4. Сақтандыру шарттарынан туындайтын талаптарға жалпы талап қою мерзімі – үш жыл қолданылады. Бұл мерзім пайда алушыға немесе сақтанушыға (сақтандырылған адамға) оның құқықтарының бұзылғаны – сақтандыру төлемін жүзеге асырудан бас тарту немесе оның мөлшерін азайту туралы шешім қабылдағаны туралы белгілі болған кезден бастап, ал шешім қабылданбаған болса – сақтандыру төлемін жүзеге асыру үшін заңмен немесе шартпен белгіленген мерзім аяқталған сәттен бастап есептеледі. Кері талап тәртібімен сақтандырушының сақтанушыға талап қоюы үшін үш жылғы мерзім сақтандыру төлемі жүзеге асырылған сәттен бастап есептеледі.

АК-нің 181-бабына сәйкес суброгация кезінде міндеттемедегі тұлғалардың ауысуы талап қоюдың ескіру мерзімін және оны есептеу тәртібін өзгертуге әкеп соқтырмайды, сондықтан борышкер осы мерзімнің өткені туралы жаңа кредитордың орнына бұрынғысы әрекет еткен сияқты, дәл солай мәлімдей алады. Суброгация тәртібімен зиян келтірушіге қатысты талап қоюды берген кезде сақтандырушы үшін талап қою мерзімінің ескіруі, сақтандыру төлемін жүзеге асыру сәтінен емес, сақтандыру жағдайы басталған сәттен бастап есептеледі. Зиян келтіруші субъектіні анықтауға байланысты

дау орын алған кезде талап қоюдың ескіру мерзімі осы субъект айқындалған сот актісі күшіне енген кезден бастап есептеледі.

Зиян келтіруші деп сол зиянды келтірген адам не тікелей зиян келтіруші болмаса да заңнамалық актілермен зиянның орнын толтыру бойынша міндеттер жүктелген адам танылады.

5. Сақтандыру жағдайы басталған кезде пайда алушы тікелей сақтандырушыға сақтандыру шартында көзделген сақтандыру төлемін жүзеге асыру туралы талап қоюға құқылы. Өзінің талаптарын зиян келтірушіге (сақтанушыға) тікелей қоя алатын жәбірленушінің осындай құқығы АҚ-нің 816-бабының 8-тармағында көзделген, бірақ ол міндет болып табылмайды.

Сонымен қатар мұндай талап қою берілген кезде сот өзінің бастамасы бойынша іске қатысуға дау нысанасына дербес талаптар мәлімдемейтін үшінші тұлға ретінде сақтандырушыны тартуы тиіс, өйткені бұдан кейін зиянға жауапты және өзінің жауаптылығын сақтандырған адам сақтандырушыға талап қоюға құқылы.

Ескерту. 5-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

6. Ерікті мүліктік сақтандыру шартынан туындайтын дау бойынша істі сот талқылауына дайындау кезінде сақтандырылған мүлікке зиян келтірушінің бар-жоғын анықтауы, оны іске үшінші тұлға ретінде тартуы қажет, өйткені мүлікті сақтандыру шарты бойынша сақтандыру төлемін өндіріп алу туралы сот шешімі сақтандырушыға суброгация тәртібімен зиян келтірушіге талап қоюға құқық береді (АҚ-нің 840-бабы).

Ескерту. 6-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

7. Сақтандырушының сақтандыру төлемін жүзеге асырудан толық немесе ішінара бас тартуға құқылы болатын негіздер АҚ-нің 839-бабында, сонымен қатар міндетті сақтандырудың жекелеген түрлерін реттейтін заңдардың нормаларында көзделген. Ерікті сақтандыру шартының тараптары сақтандырушыны сақтандыру төлемін жүзеге асырудан босату үшін өзге де негіздерді көздеуі мүмкін. Бұл ретте ерікті сақтандыру шартында көрсетілген АҚ-нің 839-бабында көзделмеген және оның 6-тармағына қайшы келмейтін сақтандыру төлемін жүзеге асырудан бас тарту үшін басқа негіздер сақтанушының (сақтандырылған адамның) жағдайын нашарлататын жағдайлар ретінде бағалануы мүмкін емес, өйткені АҚ-нің 806-бабының 6-тармағына орай шартты жасасу кезіндегі сақтандыру шарттары тараптардың келісімімен олардың ерік білдіруі негізінде анықталады.

АҚ-нің 839-бабы 1-тармағының 1) тармақшасында көрсетілген сақтандыру жағдайының туындауына бағытталған қасақана әрекеттер деп сақтанушының (сақтандырылған адамның, пайда алушының) сақтандыру төлемін алу мақсатында

сақтандыру жағдайының туындауына немесе сақтандыру төлемін алу мақсатында оның басталуы үшін жағдай жасауға бағытталуына негізделіп жасалатын әрекеттер түсініледі. Сақтанушыда осындай теріс пиғылдың болуы дәлелденуі тиіс. Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 22-бабының 6-тармағына сәйкес сақтандыру жағдайының басталуы үшін қасақана жағдайлар жасау, сондай-ақ сақтандыру төлемін заңсыз алуға бағытталған өзге де алаяқтық әрекеттер Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне сәйкес жауаптылыққа әкеп соғады.

АК-нің 839-бабының 1-тармағы 2) тармақшасына сәйкес сақтанушының (сақтандырылған адамның, пайда алушының) кез келген қылмыстық немесе әкімшілік құқық бұзушылықтарды жасауы емес, тек қасақана және сақтандыру жағдайымен себептік байланыста болған құқық бұзушылықтарды жасауы сақтандыру төлемін жүзеге асырудан бас тартуға негіз болып табылады.

Егер сақтандыру жағдайы азаматтық-құқықтық жауапкершілікті сақтандыру шарты бойынша жауапкершілігі сақтандыру объектісі болып табылатын адамның кінәсінен орын алған болса, сақтандырушы кінәсінің нысанына қарамастан сақтандыру төлемін жүзеге асырудан босатылмайды. Мұндай жағдайда сақтандыру төлемін жүзеге асырған сақтандырушыда төленген сома шегінде сақтанушыға кері талап қою құқығы туындайды (Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 28-бабы 1-тармағының 1) тармақшасы.

Ескерту. 7-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 29.09.2022 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

8. Егер сақтандыру жағдайының басталғаны туралы сақтандырушының дер кезінде білгендігі дәлелденбесе не бұл жөніндегі мәліметтердің сақтандырушыда болмауы сақтандыру төлемі міндеттеріне ықпал етпейтін болса, сақтандыру жағдайының басталғандығы туралы сақтандырушыға хабар бермеу немесе хабарламаны уақтылы жібермеу, оған АК-нің 835-бабының 3-тармағына, 839-бабы 4-тармағының 5) тармақшасына сілтеме жасай отырып сақтандыру төлемін жүзеге асырудан бас тарту құқығын береді.

Атап айтқанда, сақтандырушының сақтандыру төлемін жүзеге асыру міндетіне сақтанушының сақтандыру жағдайының басталғаны туралы сақтандырушыны хабардар ету мерзімдерін бұзуы салдарынан онда қажетті мәліметтердің болмауы әсер етуі мүмкін.

Сақтандыру жағдайының басталғаны туралы сақтандырушыны уақтылы хабардар ету оны сақтандыру жағдайы басталуының мән-жайларын тергеп-тексеруге қатысу, сақтандыру жағдайының болғанын не болмағанын айқындауға; сақтанушы шеккен залалдың мөлшерін анықтауға; сақтандыру жағдайынан залалды азайту мақсатында шаралар қабылдауға; кейін болуы ықтимал қайта сақтандыру компаниясына жүгінуге

қажетті деректерді жедел жинау мен тіркеуді ұйымдастыру мүмкіндігімен қамтамасыз етеді.

Сақтандыру жағдайының басталғаны туралы мәліметтің жоқтығы сақтандырушының өтемді төлеу міндетіне әсер етпегендігін немесе сақтандырушы сақтандыру төлемін жүзеге асыру үшін қажетті ақпаратты уақтылы алғанын дәлелдеу ауыртпалығы төлем туралы талап қойған адамға жүктеледі.

9. Сақтандыру жағдайы ретінде қарастырылатын оқиғада АҚ-нің 817-бабының 3-тармағында санамаланған барлық белгілер болуы тиіс.

Сақтанушы сақтандыру шартын жасасу кезінде сақтандырушыға сақтандыру жағдайының басталу ықтималдығын және оның басталуынан (өмірі мен денсаулығын сақтандыру кезінде сақтандырылған адамның денсаулығының жай-күйі туралы, мүліктің сақтандыру кезіндегі техникалық жай-күйі туралы және т.б.) туындауы мүмкін залалдардың мөлшерін айқындау үшін елеулі мәні бар сақтанушының өзіне белгілі жағдайларды, егер бұл жағдайлар сақтандырушыға белгісіз болса және белгісіз болуға тиісті болса, хабарлауға міндетті (АҚ-нің 832-бабының 1-тармағы).

Сақтанушының сақтандырушыға сақтандыру объектісі, сақтандыру тәуекелі, сақтандыру жағдайы және оның зардаптары туралы көрінеу жалған мәліметтер хабарлауы сақтандырушының сақтандыру төлемін жүзеге асырудан бас тартуы үшін негіздердің бірі болып табылады (АҚ-нің 839-бабы 4-тармағының 1) тармақшасы).

Ескерту. 9-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 29.09.2022 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

10. Сақтанушының сақтандыру жағдайының басталуына жауапты тұлғаға өзінің талап ету құқығынан бас тартуы, сақтандырушыға талап ету құқығының өтуі үшін қажетті құжаттар беруден бас тартуы, сондай-ақ сақтанушыға залал келтірген кінәлі тұлғадан мүліктік сақтандыру бойынша тиісті залал төлемін алуы, сақтандыру төлемін жүзеге асырудан бас тарту үшін дербес негіздер болып табылады. Егер мұндай төлем жүзеге асырылса, онда сақтандырушы сақтанушыдан артық төленген соманы қайтаруды (АҚ-нің 840-бабының 4-тармағы), атап айтқанда сақтандыру өтемін толық немесе ішінара қайтаруды талап етуге құқылы.

Ескерту. 10-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

11. Суброгация – бұл сақтандыру төлемін жүзеге асырған сақтандырушыға сақтандыру нәтижесінде өтелген залалдар үшін жауапты адамға қоятын сақтанушының (пайда алушының) талап қою құқығының ауысуы. Суброгация тек мүліктік сақтандыру шарттары бойынша ғана мүмкін болады (АҚ-нің 840-бабы).

Суброгация кері талап қою талаптарының түрі болып табылмайды. Себебі кері талап қою кезінде жаңа міндеттеме туындайды, ал суброгация кезінде қолданыстағы міндеттемедегі тұлғаның (кредитордың) ауысуы болады.

АК-нің 933-бабына сәйкес басқа тұлға келтірген зиянды өтеушінің, егер заңнамалық актілерде өзгеше мөлшер белгіленбесе, төленген өтем мөлшерінде осы тұлғаға кері талап қоюға (регресс) құқығы бар. Мысалы, жұмыс беруші АК-нің 921-бабының ережелерін ескере отырып, еңбек міндеттерін атқару кезінде оның жұмысшысы келтірген зиянның орнын толтырады, одан кейін жұмыс беруші өзінің жұмысшысына кері талап қоя алады және олардың қарым-қатынасы еңбек заңнамасымен реттелетін болады. Мұндай жағдайда бірінші міндеттемеде зиян келтірілген адам кредитор, ал борышкер – заңды тұлға – жұмыс беруші болып табылады. Регрестік талапта кредитор жұмыс беруші, ал борышкер – тікелей зиян келтірген жұмысшы болады.

Сақтандырушы сақтандыру төлемін жүзеге асырғанда, зиян келтірген тұлға үшін зиянды өтемейді, заң бойынша оған мұндай міндет жүктелмеген, ол өзінің міндеттемесін сақтандыру шарты бойынша орындайды, одан кейін оған сақтанушы (пайда алушы) мен зиян келтірген тұлға арасындағы қолданылып отырған міндеттемедегі кредитор құқығы ауысады.

Сақтандырудағы кері талап (регресс) құқығы тек сақтандырушы мен сақтанушы арасында ғана туындауы мүмкін. Бұл құқықты сақтандырушы міндетті сақтандырудың тиісті сыныбын реттейтін заңнамалық актілерде не ерікті сақтандыру шартында көзделген тәртіппен және жағдайларда іске асырады. Мысалы, Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 28-бабы сақтандыру төлемін жүзеге асырған сақтандырушыда сақтанушыға (сақтандырылған адамға) кері талап қою құқығының болуы жағдайларының тізбесін қамтиды.

Суброгация тәртібімен ауысқан талап ету құқығы, осы міндеттемедегі алғашқы кредитордың талап ету құқығы сияқты, нақ сол қағидаларды сақтай отырып жүзеге асырылады. Тиісінше, сақтандырушы оған суброгация тәртібімен ауысқан талапты шығын келтірген адамға қоя отырып, сақтанушы (пайда алушы) және шығын келтірген адам арасындағы қарым-қатынастарды реттейтін нормативтік актілерді басшылыққа алуға міндетті. Кінәлі адам сақтандырушыға өзінің зардап шегушіге (сақтанушыға), оның ішінде зиян мөлшері бойынша мәлімдей алатын қарсылықтарын мәлімдеуге құқылы.

Ескерту. 11-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

12. Көлік құралы иесімен еңбек қатынастарына байланысты немесе оның көзінше көлік құралын жүргізуші адамның азаматтық-құқықтық жауапкершілігі, міндетті

сақтандыруға жатпайды, сондықтан сақтандыру жағдайы туындаған жағдайда, көлік құралының иесі мен сақтандырушы арасында жасалған сақтандыру шарты қолданылады.

Егер бұл ретте сақтандырушыда Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 28-бабының 1-тармағында көзделген, сақтанушыға кері талап қою құқығы туындаса, сақтандырушы мұндай талапты көлік құралын басқарушыға емес, оның иесіне қояды.

13. Көлік құралының әсер етуі салдарынан келтірілген зиянға жауапты тұлғаны анықтау үшін жол-көлік оқиғасы (бұдан әрі – ЖКО) болған сәтте осы көлік құралының иесі кім болғанын, оның жауаптылығы сақтандырылған-сақтандырылмағанын анықтаған жөн.

АК-нің 287-бабының 1-тармағына орай ортақ міндет немесе ортақ талап, егер ол шартта көзделсе немесе заңнамалық актілерде белгіленсе, туындайды.

Жоғары қауіптілік көздер иелерінің ортақ жауаптылығы заңда осы көздердің өзара іс-қимылының салдарынан үшінші тұлғаларға зиян келтірілген кезде ғана көзделген (АК-нің 931-бабының 2-тармағы).

Егер жоғары қауіптілік көзді басқару басқа адамға осындай тапсыру ресімделмей берілсе, мысалы басқа адам автомашинаны оның иесінің қатысуымен және оның келісімімен басқарса, иелігінен жоғары қауіптілік көзін шығармаған иесі жәбірленушінің алдында тікелей жауапты болады.

АК-нің 931-бабында көзделген басқа заңды негізде (жалға беру шарты, сенімхат) көлік құралы иесінің және көлік құралын меншік иесінің болуынсыз иеленген адамның ортақ жауаптылығы басталмайды. Осы адам көлік құралымен келтірілген зиян үшін жәбірленушінің алдында дербес жауапты болады.

Ескерту. 13-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

14. Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 28-бабының 1-тармағы 3) тармақшасында көрсетілген көлік құралын басқаруға құқығы жоқ тұлға деп жүргізуші куәлігі немесе тиісті санаты жоқ адамды, яғни көлік құралын жүргізушіде ЖКО орын алған кезде тиісті санаттағы көлік құралдары жүргізушілерін даярлаудың үлгілік бағдарламаларының көлемі бойынша қажетті білімдер мен дағдылар болмаған, белгіленген тәртіппен емтихандар тапсырмаған, заңды күшіне енген сот шешімімен көлік құралын басқару құқығынан айырылған, не жүргізуші куәлігінің қолданылу мерзімі ЖКО болған күнге дейін өтіп кеткен адамды тану қажет.

15. Сақтандыру жағдайының көлік құралының техникалық ақаулығы салдарынан болғанын, олар туралы сақтанушының (сақтандырылған адамның) білгені немесе білуге тиіс болғаны жөніндегі дәлелдемелерді сотқа сақтандырушы ұсынады. "Білуге тиіс болды" деген ұғым ақаудың айқын болғанығын білдіреді, оны жүргізуші немесе

көлік құралының иесі жолға шығар алдында көзбен шолып қарау кезінде анықтай алады.

Атап айтқанда, жүргізушінің (бұған қол жеткізген өзге жүргізушінің) көрінеу техникалық ақауы бар көлік құралын басқаратын жағдайлардың мысалы, тежегіш жүйесі немесе рульді басқару жүйесі жұмыс істемейтін, басқа да ақаулары бар және Жол жүрісі қағидалары және көлік құралдарын пайдалануға жіберу жөніндегі негізгі ережелер, көлігі арнайы жарық және дыбыс сигналдарымен жабдықталуға және арнайы түсті-графикалық схемалар бойынша боялуға тиіс жедел және арнайы қызметтер тізбесі (Қазақстан Республикасы Ішкі істер Министрінің 2023 жылғы 30 маусымдағы № 534 бұйрығымен бекітілген) көлік құралдарын пайдалануға тыйым салынған жағдайларда және оларды қозғалыс басталғанға дейін жүргізуші немесе көлік құралының иесі мамандарға жүгінбей көре алатын жағдайлардың маңызы бар.

Ескерту. 15-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

16. Өмірді жеке сақтандыру шарты бойынша сақтандыру объектісі сақтандырылған адамның өмірі мен денсаулығы болып табылады, сондықтан сақтандырылған адамның қайтыс болуы сақтандыру жағдайы ретінде сақтандыру шартында қамтылады.

Азаматтық-құқықтық жауаптылықты міндетті сақтандыру шарты бойынша сақтандыру объектісі сақтанушының өмірі мен денсаулығы емес, оның Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасында белгіленген үшінші тұлғалардың өміріне, денсаулығына және мүлкіне келтірілген зиянды өтеу міндетіне байланысты сақтандырылған адамның мүлдіктік мүддесі болып табылады.

Тиісінше сақтандыру төлемін жүзеге асыру үшін (Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 24-бабында көзделген мөлшерде) жоғары қауіптілік көзінің әсер етуі салдарынан қайтыс болудың бір ғана фактісі жеткіліксіз, жәбірленушінің қайтыс болуымен келтірілген кінәлі адамның зиянды өтеу міндетінің туындауына негіз болатын мән-жайлардың бар-жоғын анықтау қажет.

Көлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауаптылығын міндетті сақтандыру шарты бойынша жәбірленуші пайда алушы, ол қайтыс болған жағдайда – Қазақстан Республикасының заңына сәйкес жәбірленушінің қайтыс болуына байланысты зиянды өтеткізуге құқығы бар тұлға болып табылады.

Пайда алушының қайтыс болуына байланысты зиянды өтеткізуге, демек сақтандыру шартында көзделген сақтандыру төлеміне құқығы бар тұлғалардың тізбесі АҚ-нің 940-бабында көзделген. Аталған тізбеге қатысы жоқ сақтандырылған адамның отбасы мүшелеріне немесе мұрагерлеріне сақтандыру төлемі жүзеге асырылмайды.

Сонымен қатар пайда алушы болып табылмаса да, Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 24-бабының 6-тармағына сәйкес

жәбірленушіні жерлеуді жүзеге асырған адамдар жерлеуге жүз айлық есептік көрсеткіш (бұдан әрі – АЕК) мөлшерінде сақтандырушыдан шығыстарды өтеткізіп алуға құқылы. Бұл ретте жәбірленушіні жерлеуге жұмсалған шығыстарды растайтын құжаттарды сақтандырушыға ұсыну қажеттілігі жоқ.

Ескерту. 16-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

17. Көлік құралына келтірілген зиянның мөлшерін айқындау тәртібі Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 22-бабында және Зиянның мөлшерін айқындау қағидаларында белгіленген.

Көлік құралына зиян келтірілген жәбірленуші (пайда алушы) өзі немесе сақтанушы (сақтандырылушы) мүлікке келтірілген зиянның мөлшерін айқындау туралы өтініш берген күннен бастап, бүлінген мүлікті көлік оқиғасы нәтижесіндегі күйінде сақтайды және сақтандырушыға зиянның мөлшерін есептеуге мүмкіндік береді.

Егер сақтандырушы белгіленген мерзімде зиянның мөлшерін айқындамаған жағдайда ғана сақтанушы (сақтандырылған) не жәбірленуші (пайда алушы) немесе олардың өкілдері бағалаушының қызметтерін пайдалана алады және мүлікті қалпына келтіруді (кәдеге жаратуды) бастайды.

Бұл жағдайда сақтандырушы жәбірленушіге (пайда алушыға) немесе оның өкіліне сақтандыру төлемін жүзеге асыру үшін бағалаушы жүргізген көлік құралына келтірілген зиянның мөлшерін айқындау нәтижесін қабылдайды.

Сақтанушы (сақтандырылған) не жәбірленуші (пайда алушы) немесе олардың өкілдері шеккен бағалаушының қызметтеріне жұмсалған шығындарды сақтандыру төлеміне қарамастан сақтандырушы өтеуге тиіс.

Ескерту. 17-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

18. Зиян мөлшерін айқындау қағидаларының 3-тармағына сәйкес жәбірленуші (пайда алушы) немесе олардың өкілі зиянның мөлшері туралы есепті алған күннен бастап 3 (үш) жұмыс күні ішінде алған есепте зиянның мөлшеріне жүргізілген есептің нәтижелерімен келісетіні не келіспейтіні туралы белгіні келіспеу себебін атай отырып көрсетеді.

Жәбірленушілерге (пайда алушыға) немесе олардың өкілдеріне зиян мөлшерін есептеу нәтижелеріне дау айту Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 29-1-бабында көзделген тәртіппен жүзеге асырылады.

Ескерту. 18-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

19. Сақтандыру сомасы – сақтандыру объектісі сақтандырылған және сақтандыру жағдайы орын алған кезде сақтандырушы жауапкершілігінің шекті көлемін білдіретін ақша сомасы.

АК-нің 924-бабына сәйкес өзінің жауапкершілігін сақтандырған тұлғаның сақтандыру сомасы мен залалдың нақты мөлшері арасындағы айырманы өтеу міндеті тек келтірілген зиянды толық өтеу үшін сақтандыру сомасы жеткіліксіз болған жағдайда ғана туындайды.

Көлік құралдары иелерінің жауапкершілігін сақтандыру туралы заңның 24-бабына сәйкес бір сақтандыру жағдайы бойынша сақтандырушы жауапкершілігінің шекті көлемі келтірілген зиян мөлшері шегінде, бірақ алты жүз АЕК-тен аспайтын сомада айқындалады. Көрсетілгенге байланысты АК-нің 924-бабы, егер мүлікке келтірілген залалдың мөлшері алты жүз АЕК-тен асып кеткен жағдайда қолданылады.

Ескерту. 19-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

20. Сақтандырушының сақтандыру объектісі болып табылатын мүлікке (немесе оның қалдықтарына) құқығы, ол сақтандыру жағдайы басталған күнге оның нарықтық құны мөлшерінде сақтандыру төлемін жүзеге асырған жағдайда, оны қалпына келтіру техникалық мүмкін болмаған не экономикалық тұрғыдан тиімсіз болған кезде ғана осы мүліктің толық жойылуы кезінде пайда болады.

Ескерту. 20-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

21. Қызметкерді жазатайым оқиғалардан міндетті сақтандыру шарты бойынша сақтандыру жағдайы – Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 16-1-бабында көзделген мән-жайлар кезінде қызметкер еңбек (қызметтік) міндеттерін атқарған кезде зиянды және (немесе) қауіпті өндірістік фактордың әсер етуі нәтижесінде, соның салдарынан қызметкердің кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесін белгілеуге, кәсіптік ауруға не қайтыс болуына әкеп соғатын өндірістік жарақаттану, денсаулығының күрт нашарлауы немесе улану болатын жазатайым оқиға.

Сақтандыру төлемін қолданылуы кезеңінде жазатайым оқиға орын алған қызметтерді жазатайым оқиғалардан міндетті сақтандыру шартын жасасқан сақтандырушы жүзеге асырады.

Жазатайым оқиғаның басталу сәті: жұмыста мертігу салдарынан қызметкер қайтыс болған немесе оған кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесі белгіленген кезде – жазатайым оқиға туралы актіде көрсетілген жазатайым оқиға күнімен; кәсіптік ауруының анықталуы салдарынан қызметкерге кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесі белгіленген кезде – кәсіптік патология саласында мамандандырылған

медициналық, сараптамалық көмек көрсетуді жүзеге асыратын денсаулық сақтау ұйымының қорытынды берген күнімен айқындалады.

Еңбек кодексінің 186-бабының тәртібімен еңбек қызметіне байланысты жазатайым оқиға фактісінің анықталуы оны сақтандыру жағдайы деп тану үшін негіз болып табылады және сақтандырушыны заңда немесе шартта көзделген осындай міндеттемені орындаудан босатуға негіз болмаған жағдайда сақтандыру төлемін жүзеге асыру міндетіне алып келеді.

Ескерту. 21-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

22. Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 19-бабына сәйкес қызметкерге кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесін белгілеу немесе оның қайтыс болуы себебінен табысты (кірісті) жоғалтуға қатысты зиянның мөлшерін сақтандырушы АК-нің талаптарына сәйкес айқындайды. Сақтандыру төлемі жоғалтылған табысты өтеуді және денсаулықтың зақымдануынан болған қосымша шығыстарды өтеуді білдіреді.

Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 9-бабы 2-тармағының 9) тармақшасында көзделген мерзімі өткен әрбір күн үшін төленбеген соманың 1,5 пайыз мөлшеріндегі өсімпұл қызметкердің табысты (кірісті) жоғалтуына байланысты зиянды өтеу ретінде қызметкерге тиесілі ай сайынғы сақтандыру төлемдері уақтылы жүргізілмегені үшін ғана өндіріп алынады (жоғарыда аталған Заңның 19-бабының 1-тармағы).

Қызметкерге кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесін кемінде бір жыл мерзімге белгілеуге байланысты оның табысты (кірісті) жоғалтуына орай зиянды өтеу ретінде тиесілі алғашқы сақтандыру төлемін сақтандырушы Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 20-бабының 2-тармағында көзделген құжаттар ұсынылған сәттен бастап жеті жұмыс күні ішінде жүзеге асыратындықтан, мерзімі өткен күндердің саны көрсетілген жеті күндік мерзім өткеннен кейін есептеледі.

Қызметкердің кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесін бір және одан көп жыл мерзімге оның табысынан (кірісінен) айырылуына байланысты зиянды өтеу ретінде тиесілі сақтандыру төлеміне қатысты аннуитет шартының талаптарын, оның ішінде тараптар айқындаған алғашқы сақтандыру төлемінің күнін негізге алу қажет.

Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 19-бабының 2-тармағында көзделген денсаулықтың зақымдануынан туындаған қосымша шығыстарды өтеу бойынша сақтандыру төлемдерін уақтылы жүзеге асырмағаны үшін сақтандырушы АК-нің 353-бабына сәйкес жауапты болады. Мұндай жағдайда мерзімі өткен күндер санын айқындау кезінде де сақтандырушы сақтандыру төлемін қызметкер не осы шығындарға ұшыраған тұлға аталған шығындарды растайтын құжаттарды берген сәттен бастап жеті жұмыс күні ішінде жүзеге асыруы тиіс екенін ескеру қажет.

Ескерту. 22-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

23. 2015 жылғы 10 мамырда қолданысқа енгізілген "Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне сақтандыру және исламдық қаржыландыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" 2015 жылғы 27 сәуірдегі № 311-V Қазақстан Республикасының Заңымен (бұдан әрі – 2015 жылғы 27 сәуірдегі № 311-V Заң) Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңға енгізілген өзгерістерге сәйкес қызметкерге кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесі бестен жиырма тоғыз пайызды қоса алғанға дейін белгіленуіне орай оның табысты (кірісті) жоғалтуына байланысты зиянды өтеу жұмыс берушіге жүктелген.

Аталған зиянды өтеу үшін кәсіптік еңбекке қабілеттіліктен отыздан жүз пайызды қоса алғанға дейін айырылу кезінде қызметкерге тиесілі сақтандыру төлемін сақтандырушы жүзеге асырады.

Ескерту. 23-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

24. АҚ-нің 938-бабында орташа айлық табыс (кіріс) денсаулықтың зақымдануына не еңбекке қабілеттіліктен айырылу басталғанға дейінгі он екі ай жұмыс табысының (кірісінің) жалпы сомасын он екіге бөлу арқылы есептелетіндігі белгіленген.

Сақтандырушыға өтеуге жататын жоғалтылған табысты (кірісті) есептеу үшін ескерілетін орташа айлық табыс (кіріс) мөлшерінің шегі белгіленген. Бұл шекті мөлшер Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 19-бабына сәйкес қызметкерді жазатайым оқиғалардан міндетті сақтандыру шартын жасасу күніне республикалық бюджет туралы заңда тиісті қаржылық жылға белгіленген ең төменгі жалақының он еселік мөлшерінен аспауы тиіс. Сондықтан егер қызметкерге келтірілген зиянның іс жүзіндегі мөлшері сақтандырушы айқындаған сақтандыру төлемінен асып кетсе, жұмыс беруші Еңбек кодексінің 122-бабына сәйкес айырмасын өтейді.

Ескерту. 24-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

25. Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 19-бабының 1-тармағына сәйкес аннуитеттік төлемдерді жүзеге асыру кезеңі Қазақстан Республикасының зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңнамасында белгіленген қызметкердің зейнеткерлік жасқа жету сәтімен шектелген.

Ескерту. 25-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

26. Қызметкер денсаулығының зақымдануынан туындаған қосымша шығыстарды өтеуді оған кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесі Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 19-бабының 2-тармағына сәйкес белгіленген жағдайда, қызметкер не аталған шығыстарға ұшыраған тұлға ұсынған осы шығыстарды растайтын құжаттар негізінде сақтандырушы жүзеге асырады. Бұл ретте сақтандырушы Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласындағы заңнамасына сәйкес тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемі кіретін шығыстарды өтемейді.

Ескерту. 26-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

27. 2015 жылғы 27 сәуірдегі № 311-V Заңның 2-бабының 5-тармағында белгіленген оның нормаларын қолдану тәртібін ескере отырып, егер қызметкерге кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесі алғаш рет белгіленген немесе ол 2015 жылғы 10 мамырдан кейін қайта куәландырудан өтсе, қолданыстағы сақтандыру шартының талаптарына қарамастан, тараптардың құқықтық қатынастарына 2015 жылғы 10 мамырда қолданысқа енгізілген редакциядағы Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның күші қолданылады (АК-нің 383-бабының 2-тармағы).

Мұндай жағдайға Конституцияның 77-бабының 3-тармағы 5) тармақшасында қамтылған қағида қолданылмайды, өйткені "Қазақстан Республикасы Конституциясының 14-бабының 1 және 2-тармақтарын, 24-бабының 2-тармағын, 77-бабы 3-тармағының 5) тармақшасын ресми талқылау туралы" 1999 жылғы 10 наурыздағы № 2/2 Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің қаулысында қамтылған түсіндірмелер негізінде аталған конституциялық нормаға сәйкес құқық бұзушылықтар үшін азаматтардың заңдық жауаптылығын реттейтін және жауаптылықтың жаңа түрлерін белгілейтін немесе жаңа санкциялар енгізу арқылы оны күшейтетін заңдардың кері күші болмайды.

Ескерту. 27-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

28. Қызметкерге кәсіптік еңбекке қабілеттілігінен айырылу дәрежесін белгілеуге қатысты табысына (кірісіне) байланысты зиян мөлшерін айқындау кезінде қызметкердің кінәсін ескеру мәселесі бойынша дау туындаған кезде жәбірленуші мен зиян келтіруші кінәсінің дәрежесіне қарай өтеу мөлшерін азайту көрсетілген АК-нің 935-бабының 2-тармағын басшылыққа алу қажет. Бұл ретте қызметкердің өрескел абайсыздығы ғана ескеріледі, оның болуы жазатайым оқиғалар туралы актіде көрсетілуі тиіс.

Қосымша шығыстарды өтеу, азаматтың қайтыс болуы салдарынан залал шеккен адамдарға зиянды өтеу кезінде, сонымен қатар жерлеуге жұмсалған шығындарды өтеу кезінде жәбірленушінің кінәсі ескерілмейді.

Ескерту. 28-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

29. "Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне міндетті және өзара сақтандыру, салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" 2009 жылғы 30 желтоқсандағы № 234-IV Заңның тиісті нормаларының 2010 жылғы 20 ақпанда күшіне енуімен Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заң бойынша сақтандыру объектісі жазатайым оқиға салдарынан өмірі мен денсаулығына зиян келтірілген қызметкердің мүліктік мүддесі болып табылады, яғни объекті бойынша сақтандыру суброгация қолданылмайтын жеке сақтандыруға жатқызылатын болды.

Сондықтан Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңнан суброгацияны көздейтін 21-бабының алынып тасталғанын ескере отырып және "Құқықтық актілер туралы" 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V Қазақстан Республикасы Заңының 10, 12-баптарында белгіленген нормативтік құқықтық актілердің сатысына орай сақтандырушылардың Қызметкерді жазатайым оқиғалардан сақтандыру туралы заңның 9-бабы 1-тармағының 8) тармақшасына сілтеме жасап, оларда кері талап құқығының бар екендігі туралы арыздары АК-нің 840-бабына қайшы келуіне орай заңсыз деп таныған жөн.

Ескерту. 29-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

30. Алып тасталды – ҚР Жоғарғы Сотының 29.09.2022 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

31. Алып тасталды – ҚР Жоғарғы Сотының 29.09.2022 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

32. Алып тасталды – ҚР Жоғарғы Сотының 29.09.2022 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

33. Алып тасталды – ҚР Жоғарғы Сотының 29.09.2022 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

34. Ерікті сақтандыру - тараптардың өз еркін білдіруіне орай жүзеге асырылатын сақтандыру.

Ерікті сақтандырудың түрлері, шарттары мен тәртібі тараптардың келісімімен айқындалады.

Егер ерікті сақтандыру шарты сақтанушыға сақтандыру полисін бере отырып, қосылу шарты нысанында жасалған болса, сақтандырушы сақтанушыны сақтандыру

қағидаларымен таныстыруға және қағидалардың көшірмесін ұсынуға міндетті (АК-нің 828-бабы 1-тармағының 1-1) тармақшасы).

Егер сақтандырушы сақтанушының сақтандыру қағидаларымен танысқандығы туралы дәлелдемелер бермесе, барлық келіспеушіліктер сақтанушының пайдасына түсіндірілуі тиіс.

Ерікті сақтандыру шартының талаптарын түсіндіру кезінде АК-нің 392-бабының талаптарын басшылыққа алу қажет.

Ескерту. 34-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

35. Пайда алушы – бұл сақтандыру шартына немесе Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес сақтандыру төлемін алушы болып табылатын тұлға.

Сақтандырудың ерікті түрлері бойынша пайда алушыны сақтанушы тағайындайды. Егер сақтанушы, бұл ретте сақтандырылмаған болса, онда пайда алушы сақтандырылушы болуға тиіс, не ол сақтандырылушының жазбаша келісімімен тағайындалады.

Қарыз қаражатына сатып алынған көлік құралын ерікті сақтандыру шарты бойынша пайда алушы, әдетте, көлік құралының кепіл шарты бойынша бір мезгілде кепіл ұстаушы болып табылатын банк тағайындалады. Қарыз алушы (кепіл беруші) сақтандырылған бола отырып және ерікті сақтандыру шартына қосылып, осылайша оның талаптарына келісімін білдіреді.

АК-нің 306-бабының 2-тармағына сәйкес сақтандыру жағдайы басталған кезде кепіл берушіде кепілге салынған мүлікті сақтандыру шарты бойынша талап ету құқығы одан кепіл ұстаушы бас тартқан жағдайда ғана туындайды.

Демек, сақтандыру төлемін өндіріп алу туралы талап қоя отырып, кепіл беруші (сақтандырылушы) банктің сақтандыру төлемін алу құқығынан бас тартқаны туралы дәлелдер ұсынуы тиіс.

Ескерту. 35-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

36. Ерікті сақтандыру шартына сәйкес көлік құралын басқаруға рұқсат берілген адамға сақтандырылған адам ретінде сақтандыру қағидалары қолданылады, сондықтан сақтандыру төлемін жүзеге асырған сақтандырушының суброгация тәртібімен (АК-нің 840-бабы) осы адамнан төленген сақтандыру сомасын өндіріп алуды талап етуге құқығы жоқ.

Ерікті сақтандыру объектісі болып табылатын мүліктің ортақ бірлескен меншік құқығында ерлі-зайыптыларға тиесілілігі, ол туралы сақтандыру шартында

көрсетілмесе, сақтандырылған адамның жұбайы да сақтандырылған деп танылатындығын білдірмейді.

Ескерту. 36-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

37. Конституцияның 4-бабына сәйкес осы нормативтік қаулы қолданыстағы құқық құрамына қосылады, жалпыға бірдей міндетті болып табылады және алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Ескерту. 37-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

Қазақстан Республикасы
Жоғарғы Сотының Төрағасы

Қ.Мәми

Қазақстан Республикасы
Жоғарғы Сотының судьясы,
жалпы отырыс хатшысы

Қ.Шаухаров